

Η εκκλησιαστική ψαλμωδία και ο Άγιος Ιωάννης

Γράφει ο π. Βασίλειος Ι.

Καλλιακμάνης

α) Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική έχει μόνο ύφος και όχι ήθος. Βέβαια το ήθος αφορά τα πρόσωπα και όχι τα πράγματα.

Αλλά στην προκειμένη περίπτωση γίνεται λόγος για το πρόσωπα εκείνα που είναι φορείς της εκκλησιαστικής μουσικής. Διότι όντως, είναι σημαντικό το ύφος της ιεράς ψαλμωδίας, αλλά πρωτεύοντα ρόλο στον τρόπο ψαλμώδησης των ύμνων παίζουν οι ιεροψάλτες. Ο Άγιος Νικόδημος Αγιορείτης γράφει ότι εκείνος που παρακαλεί και δέεται διά της ψαλμωδίας «πρέπει να έχει ήθος ταπεινόν και κατανευγμένον· το δε να κραυγάζει τινάς, δηλοί ήθος θρασύ και ανευλαβές».

β) Οπότε τα ερωτήματα που αναδύονται είναι: Πώς ψάλλουν οι σημερινοί ιεροψάλτες αλλά και οι κληρικοί; Με ηδυπάθεια και αυταρέσκεια ή προσευχητικά

και εν μετανοία; Εκτελούν μουσικά μαθήματα με κοσμικό και «θυμελικό» τρόπο ή με ήθος συντετριμμένης και τεταπεινωμένης καρδιάς; (βλ. Ψαλ. 50,19). Τους αγγίζουν αυτά που ψάλλουν ή τους είναι αδιάφορα; Μήπως ισχύει αυτό που αναφέρεται σε σχετικό ύμνο της Εκκλησίας «Πολλάκις την υμνωδίαν εκτελών, ευρέθην την αμαρτίαν εκπληρών»;

γ) Τα παραπάνω ερωτήματα δεν μπορεί να απαντηθούν στο κείμενο αυτό. Ωστόσο, με την ευκαιρία της εορτής του μεγάλου υμνογράφου και μελωδού της Εκκλησίας Αγίου Ιωάννη του Δαμασκηνού, που τιμάται στις 4 Δεκεμβρίου, θα αναφερθούμε ακροθιγώς στον χαρακτήρα της υμνογραφίας και της ιεράς ψαλμωδίας. Εξάλλου, η Εκκλησία μέσω των ύμνων υπομνηματίζει, αναδεικνύει και ερμηνεύει το υπερφυές μυστήριο της θείας οικονομίας. Οι ύμνοι έχουν θεολογικό, μυσταγωγικό, παιδαγωγικό και αναγωγικό χαρακτήρα. Σε αυτούς απαντά θεία αρμονία λόγου και μέλους.

δ) Η εμμελής ψυχαγωγία και ηδονή γεννά αγνούς και σώφρονες λογισμούς, διδάσκει ο Μ. Βασίλειος και συμπληρώνει: Επειδή το ανθρώπινο γένος είναι «δυσάγωγον προς αρετήν και επιρρεπές προς την ηδονήν», «το εκ της μελωδίας τερπνόν τοις δόγμασιν εγκατέμιξεν», ώστε να δέχεται χωρίς αντίδραση την ωφέλεια των θείων λόγων που θα ακούγονται γλυκόηχα. Το εκκλησιαστικό μέλος συμβάλλει στη διαρκή μνήμη και αφομοίωση των θείων αληθειών. Αποβλέπει στην ένωση, τη σύνδεση και την ενότητα των ανθρώπων μέσω της αγάπης. Συναρμονίζει τον λαό του Θεού στη συμφωνία ενός χορού, γράφει Μ. Βασίλειος.

ε) Πάνω στις αρχές αυτές στηρίχθηκε η βυζαντινή υμνογραφία και ψαλμώδηση των ύμνων. Όμως, επειδή συχνά η κοσμική μουσική του θεάτρου εισέβαλλε στην εκκλησιαστική λατρεία, οι Πατέρες στηλίτευαν αυτή τη συνήθεια. Ο Ιωάννης Δαμασκηνός με τη γνώση που διέθετε και τον φωτισμό του Αγίου Πνεύματος αποκαθήρε τα εκκλησιαστικά μέλη από τις πολυάριθμες κοσμικές επιρροές και απλούστευσε την ιερή ψαλμωδία, συντάσσοντας την Οκτώηχο. Με την εισαγωγή των οκτώ ήχων στη λατρεία συνέβαλε καθοριστικά στη διαρρύθμιση της βυζαντινής μουσικής.

στ) Παρότι ήταν κορυφαίος διδάσκαλος, διέθετε άμετρη ταπείνωση. Αναφέρεται ότι, όταν εισήλθε ως μοναχός στη Λαύρα του Αγίου Σάββα, ο ηγούμενος του απαγόρευσε να ασχολείται με τη φιλοσοφία, τη θεολογία και τις άλλες επιστήμες. Ακόμη, για λόγους ασκήσεως και υπακοής δεν του επέτρεπε να συντάσσει ούτε καν ύμνους. Όμως ύστερα από πληροφορία της Παναγίας στον γέροντά του, έλαβε την άδεια και «συνέγραψεν ύμνους και άσματα μελίρρυτα, υπόθεσιν προστησάμενος της ασματικής του μελωδίας, και της άλλης λογογραφίας του, αυτήν την Μητέρα του φωτός και Δέσποιναν Θεοτόκον», όπως αναφέρει ο Συναξαριστής.

ζ) Και καταλήγει: «Όθεν μέχρι τέλους μη συγκαταβάς τελείως από την άσκησιν, τελειώνει την αγίαν ζωήν του εις γήρας βαθύ, ζήσας χρόνους εκατόν τέσσαρας». Η ακριβής έκθεση της ορθοδόξου πίστεως, η αποκάθαρση της εκκλησιαστικής μουσικής από κοσμικές επιρροές και οι θεσπέσιοι ύμνοι που συνέταξε ο θείος Ιωάννης αποτελούν βαριά παρακαταθήκη για τους κληρικούς, τους ιεροψάλτες και γενικά το πλήρωμα της Εκκλησίας.

Πηγή: makthes.gr